

KOMPYUTER LINGVISTIKASINING KELIB CHIQISHI TARIXI VA O`ZBEKISTONDA O`RGANILISHI

Shohsanam Tursunboyeva Abdurahmat qizi

Mustaqil izlanuvchi

Shohsanamxontursunboyeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kompyuter lingvistikasining kelib chiqish tarixi, O`zbekistonda ushbu sohaning o`rganilish va rivojlanish jarayonlari yoritib berilgan. O`zbekiston tarixidagi sohaning ilk olimlari va kompyuter lingvistikasiga doir muammolar ifodalangan.

**Kalit so`zlar:** to`rtinchi sanoat inqilobi, kompyuter lingvistikasi, lingvistik tadqiqot laboratoriyasi, dasturiy lingvistik ta`minotlar.

THE HISTORY OF THE ORIGIN OF COMPUTER LINGUISTICS AND ITS STUDY IN UZBEKISTAN

Shohsanam Tursunboyeva Abdurahmat qizi

Independent researcher

E-mail: Shohsanamxontursunboyeva@gmail.com

Abstract: This article describes the history of computer linguistics, the study and development of this field in Uzbekistan. The first scientists of the field in the history of Uzbekistan and problems related to computer linguistics are expressed.

Key words: the fourth industrial revolution, computer linguistics, linguistic research laboratory, linguistic software.

ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКИ И ЕЕ ИЗУЧЕНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ

Шохсанам Турсунбаева Абдурахматовна

Независимый исследователь

Электронная почта: Shohsanamxontursunboyeva@gmail.com

Аннотация: В данной статье описана история компьютерной лингвистики, изучение и развитие этой области в Узбекистане. Высказаны первые ученые данной области в истории Узбекистана и проблемы, связанные с компьютерной лингвистикой.

Ключевые слова: четвертая промышленная революция, компьютерная лингвистика, лингвистическая исследовательская лаборатория, лингвистическое программное обеспечение.

Inson bilimi til orqali yuzga chiqadi, shu sababdan ham kompyuter lingvistikasi juda muhim¹.

(Mark Steedman)

Tilshunoslikning davriy rivojlanishi, internetning har bir sferaga va hatto inson shaxsiy hayotigacha kirib borishi kompyuter lingvistikasining o`rganilish dolzarbligini ko`rsatib bermoqda. Ayniqsa, to`rtinchi sanoat inqilobi davrida kompyuter lingvistikasining ahamiyati yana ham oshib borayotganligini anglash qiyin emas. Amaliy tilshunoslikning eng muhim qismini tashkil etayotgan kompyuter lingvistikasining ilk boshlanish nuqtasi o`rgan asrga borib taqaladi.

Tarixga yuzlansak, kompyuter lingvistikasining kelib chiqishi 1940-1950-yillar oralig`ida boshlanganini ko`rish mumkin.² Aynan mana shu davrdan tilshunoslikning tadrijiy burilishi boshlangan. Sohaning boshlanish nuqtasi hisoblash mashinalari kashf qilingan Amerikaga borib taqaladi. 1950-yildan boshlangan hisoblash mashinalar davrida amerikalik linguist Noam Xomskiyning ishlab chiqqan yangicha formatdagi vositalari³ aynan turli tabiiy tillarni tavsiflashda, ya`ni hozirgi kompyuter lingvistikasining rivoji uchun poydevor bo`lishda asqatdi. Shu sababdan ham Noam Xomskiy “Kompyuter lingvistikasi otasi” sifatida e`tirof etiladi. Hozirda ushbu soha oldida turgan vazifalar va muammolar talaygina. Modellashtirish va analiz qilishga doir soha muammolari oxirgi 5 yil ichida juda ham aktual bo`lib turibdi.

Kompyuter lingvistikasi dunyoning ko`plab davlatlari qatori O`zbekistonda ham keng o`rganilib kelinmoqda. O`zbek olimlari kompyuter lingvistikasini o`rganish jarayoni o`rgan asarda SSR davrida boshlangan bo`lib⁴, 1960-1970 yillarda S. Rizaev, S. Muhammadiev va S. Otamirzaeva kabi olimlar ilk lingvistik tadqiqotlarini amalga oshirgan.

Bu jarayon mustaqillik yillaridan so`ng ham davom etgan. Sohaga doir ilk lingvistik tadqiqot laboratoriyasi 2001-yil tashkil qilingan bo`lib, ushbu yillarda tilshunoslikka doir bir qancha foydali tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ilk alohida maqsadli kompyuter lingvistikasi va raqamli texnologiyalar kafedrasida esa 2019-yilda Toshkent davlat o`zbek tili va adabiyoti universitetida ochilgan bo`lib, 2022-yil kafedra huzurida Kompyuter lingvistikasi tadqiqot markazi ham o`z faoliyatini boshladi. O`zbekiston sferasida tadqiqot olib borayotgan tadqiqotchilar quyidagi muammolarni

---

¹ [Computational Linguistics \(Stanford Encyclopedia of Philosophy\)](#)

² [\(13\) A Short History of Computational Linguistics | Ruth Camburn - Academia.edu](#)

³ [Microsoft Word - Computational-Linguistics.doc \(gelbukh.com\)](#)

⁴ [View of ADVANCEMENTS IN COMPUTER LINGUISTICS IN UZBEKISTAN \(interonconf.org\)](#)

ilmiy, amaliy tadqiq qilishni o'z oldiga qo'yib, ular bugunning dolzarb mavzusiga aylangan:

- Mutaxassisligi axborot texnologiyalari, informatikadan boshqa bo'lgan talabalarga o'zlarining kasb mahoratlarini oshirishda kompyuter texnologiyalari va matn bilan ishlaydigan dasturlardan foydalana olish kompetensiyasini shakllantirish;
- Kompyuter lingvistikasi yo'nalishlari doirasida lingvistik masalalar bo'yicha dasturiy va lingvistik ta'minotlarni yaratish;
- O'zbek tilini sun'iy intellekt uchun modellashtirish;
- O'zbek tilining milliy va ta'limiy korpuslarini, shuningdek, boshqa tur til korpuslarini yaratish;
- O'zbek tilidagi elektron lug'atlarni ishlab chiqish;
- Raqamli nashriyot va ta'lim sohalarida axborot texnologiyalari hamda axborot marketing xizmatlarini rivojlantirish;
- Yangi axborot texnologiyalarini va ilmiy-tadqiqot natijalarini o'quv jarayoniga tatbiq qilish va boshqalar⁵.

Ayni vaqtda sohaga doir ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilib kelinmoqda.

Xulosa qilib aytganda, sohaning dolzarbligi va izchilligi sun'iy intellektning kirib kelishi bilan yanada aktuallashtirib bormoqda. Xalqaro miqyosda bo'lib o'tayotgan tendensiyalarda ortda qolmasdan, o'zbek tilining nufuz va ahamiyatini yuksaltirish, internet va media savodxonligida o'zbek tilining milliy, ta'limiy korpuslarini yaratishda salmoqli tadqiqotlar amalga oshirilishi va jarayonning yoritilishi ta'minlab borilishi lozim. Xalqaro platformalardeagi tilimizga doir muammolarni tezroq bartaraf qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Computational Linguistics, *First published Thu Feb 6, 2014; substantive revision Wed Feb 26, 2014*
2. A short history of computational linguistics, The Development of Natural Language Processing Ruth Camburn California State University, Fresno, CA December, 2013
3. Computational Linguistics Models, Resources, Applications, Alexandr Gelbukh
4. Advancements In Computer Linguistics In Uzbekistan, article, Zokirova Khulkar Izzatillayevna
5. Tsuull.uz sayti

---

⁵ [Kompyuter lingvistikasi va raqamli texnologiyalar kafedrasini | Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti \(tsuull.uz\)](http://tsuull.uz)

6. Nasirov, A. N. (2023). Odil Yoqubovning “Qaydasan Moriko” Qissasida Pesaj Va Xarakter Talqini. *Ustozlar uchun*, 15(1), 40-47.
7. Nasirov, N. A. (2021). The history of literary translation from uzbek into English. *Academic research in educational sciences*, 2(6), 1011-1022.
8. Normamatovich, N. A. (2023). Artistic Thought In The Process Of Globalization And Logical Consistency. *International Journal Of Social Science & Interdisciplinary Research* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 12(01), 90-94.
9. Nasirov, A. N. (2020). Artistic chronotope interpretation in Odil Yakubov’s novels. *Academicia: An International multidisciplinary Research journal* ISSN222-49-7137. Impact Faktor SJIF, 7, 498-501.
10. Normamatovich, N. A. (2019). Stylistic Units And Compositional Impartiality. *Theoretical & Applied Science*, 12(586-571).
11. A’zamjonovna, X. S., & Azimidin, N. (2023). Isajon Sulton Hikoyalari Badiiy Konflikt. *Ustozlar uchun*, 15(1), 72-77.
12. Normamatovich, N. A. (2021). Features of Symbolic Interpretation. *International Journal on Orange Technologies*, 3(3), 71-76.
13. Nasirov, A. N. (2023). Alisher navoiy obrazining badiiy ifodasi. *Ustozlar uchun*, 15(1), 35-39.
14. Маджидова, Р. У., Мухитдинова, Х. С., & Оманов, П. Х. Роль Лингвострановедческих Мультимедийных Средств В Преподавании Узбекского Языка Как Иностранного. “Ўзбекистон Олимлари Ва Ёшларнинг Инновацион Илмий-Амалий Тадқиқотлари” 7-Қисм, 149.
15. Маджидова, Р. У. (2019). Антропоцентризм и аксиологическая картина мира. *Наука, техника и образование*, (6 (59)), 67-71.
16. Majidova, R. U. (2023). Language As A Communication Tool: Understanding Its Functions And Implications. " Germany" *Modern Scientific Research: Achievements, Innovations And Development Prospects*, 9(1).
17. Маджидова, Р. (2018). Речевое Поведение Человека В Социолингвистической И Психолингвистической Трактовах. *Farg'ona davlat universiteti*, (1), 20-20.
18. Urishevna, M. R. (2019). Representation of the linguistic world picture through a human factor. *Religación. Revista de Ciencias Sociales y Humanidades*, 4(15), 234-240.
19. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.

20. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
21. Bozorova, G. M., Mamatov, R. R., Adaxamjonov, A. A., & Jaloldinov, M. S. (2024). The Use Of Information Technology In The Formation Of Professional Competence Of Foreign Language Teachers. Science and innovation, 3(Special Issue 19), 352-354.
22. Mukhammadaliyeva, B. G. (2023). Theoretical Views On Proverb In German And Uzbek. International journal of advanced research in education, technology and management, 2(4).